

Л. Мосендз

Вічний корабель

(лірична драма).

А. В. Л—ій.

Місце: м. Брюгге й Океан. Доба: кінець XVI віку, після замордовання Вільгельма Оранського, правителя свобідних Нідерландів, прозваного Мовчазним (1533—1584).

Попіл спалених тисне мені в грудях!
Ш. де Костер. „Уленшпітель“.

Сцена I.

Покій середньовічного купецького дому в м. Брюгге. Ганс ван Лоос, купець. Кремезна постать волі роду.

ГАНС (замислено над листом):

Знова з-за тих далеких Піринеїв,
звідкіль до нас еспанський жовнір, піп
та хижі юрби чорних фарисеїв
по геретицький, фляндрський сунуть хліб, —
знова відтіть, старий бен-Леві пише,
голодних круків зграя піднеслась!..
Ненавистю еспанське серце дише
на все, що хоче волі. Знов для нас
надходить іспиту грізна година,
вертають боротьби криваві дні!
Невже знова, побачити мені
вогні авто-да-фе? Невже загине
вітчина в інквізиторським вогні?
І не мине її вогонь... руїна... (замислюється).

Входить Кляс, Гансів син. Безобличність послуху.

КЛЯС (бадьоро): Прибіг у Брюгге посланець,
привіз листа він до бурмістра...
Еспанці йдуть... Кують кінець
для Фляндрії цілої й міста...
Нарада буде. Кличуть вас
на вечір в ратушу.

ГАНС: Я буду.

КЛЯС (піднесено): Тепер самісінький є час
з кривавими зквитатись. Чудо,
як захопилось місто враз:
ховають крам, ховають гроші,
полиці в склепах чисті!.. Глас
від стін порожніх бе! Хороші
де-хто придбав собі мечі.
Ні! підступись, кривавий пане!
Згориш як триння у печі!

ГАНС (суворо): Стривай, Клясе! Чи не рано
почав радить? Хтож поведе?
Нема Мовчазного!

КЛЯС (байдуже): Ось горе!
Без нього теж гаразд буде!
Зіпхнем таки еспанців в море!

ГАНС (докірливо): Іх сила...

- КЛЯС (здивовано):* Батьку, та хіба злякались ви тих голодранців? Була уже така доба, — перемагали ми еспанців. І знов прийде...
- ГАНС (сердито):* Час інший був: тоді був Мовчазний із нами. Тепер немає. І загув негоди вихор над ланами піль фляндських...
- КЛЯС (стурбовано):* Хай-же Бог із вами! Чого так духом впали ви? Миж як один...
- ГАНС:* Його не стало, а де немає голови, там рук, синашу мій, замало!
- КЛЯС (вперто):* Обійдемо! А сові кривавій ми заллемо сала... Віддасть з нас кожен, принесе все найдорожче для вітчизни!
- ГАНС:* А місто знає?
- КЛЯС:* Знає все.
- ГАНС:* Вже вартові пильнують стіни?
- КЛЯС (ніяково):* Поки... ще ні...
- ГАНС (докірливо):* Отак, поки! Я знаю, що твориться в місті: тепер все Брюгге залюбки моглоб узять еспанців з двісті. В шинках — натовп, в домівках — плач, гуртки-чутки... і зрада може... Чи так? Тепер мовчиш? А бач! Слова порожні не допоможуть!
- КЛЯС (у замішанні):* Хібаж не завжди було так? Було завжди це! Починали ми все з безладдя. Але знак як подали вожді — ставали на мури всі...
- ГАНС:* Це ти сказав святу правду: із безладдя усе наш нарід починав; й коли чому кінця діждав, то міг знова таки пізнати безладдя... Тільки раз як слід скінчились наші борикання: скінчились сявом побід, і волі досягнув наш рід, бо Мовчазний вів...
- КЛЯС (безжурно):* не останній він був. Досить знайдеться їх хоробрих, славних серед панства...
- ГАНС (гірко):* Знайдеться може, та з таких, що й досі носять знак еспанства, кривавий знак еспанських слуг... Вони перевертнями були не раз, не двічі. Їх послуг не обженешся! Тількиб вчуло

таке ось панство про біду, —
 піде лизать криваві руки;
 язик у них як на меду,
 а ніж за пазухою. Круки
 вони для нас, а не вожді!
 Між ними жадного не знаю...

КЛЯАС (стурбовано): А друзі Мовчазного? Маю
 їм теж не вірити? Тоді
 кому вже вірити? Гадаю,
 вони вже чесні?

ГАНС (твердо):

Та хіба

вождеві тільки чесність личить?
 Хіба за чесністю юрба
 піде лише? Хіба позичить
 лише з-за чесноти вождів
 вона для справи хоч фльорина?
 А чи віддасть своїх синів
 на смерть, на муки за вітчину?
 Хіба в юрбі піддержить дух
 вождева чесність в час зневіри?
 Невдача — і для чесних слуг
 вітчини гине й тїнь довіря!
 Так! Чесні слуги — більше ні —
 всі наші славні патріоти!
 Не їм зміцняти у борні
 юрбу. В них вистарчить охоти
 для боротьби. Та й тільки! Деж
 той вождь, який спроможе взяти
 крім слави і безслава теж
 на себе? Зможе подолати
 невдячність мас, погрозу змов
 при першій прояві невдачі?
 Хто зможе все почати знов
 і на однині не заплаче?
 Хто з тих людей такої вдачі?
 Був Мовчазний і одійшов...

КЛЯАС (непевно): Чого ви бідькаетесь, тату?
 Невжеж у Фляндрії нема
 людини, щоб її обрати
 вождем?

ГАНС:

Я бачу, — все дарма
 тобі казав я! Памятати
 ти мусиш, що про тих вождів
 тобі оце я говорив,
 яких обрали би вождями
 і наказалиб їм робить,
 що забажається із нами,
 щоб нас од ворога звільнить...
 Ні, справжній вождь — той не чекає,
 коли до нього всі прийдуть,
 права й обовязки дадуть...
 Він сам приходить... й забірає...
 А звідки?.. Він як гураган,
 що враз з усіх примчиться румбів!
 Його колиска — океан
 таємних сил... Левіатан
 з глибин невідомих. Ним був би
 той, хто вередливу юрму
 не запитається про згоду

чи стать попереду йому...
 Він скаже тільки: »Я веду,
 бо вести я призначен зроду!
 Отара, вівці ви! Буду
 вам я показувать дорогу!
 Вас пильнують як той пастух,
 вас на одвічні перелоги
 водить!.. Та лише вовчий дух
 ви розпічнете виявляти, —
 берлом залізним буду вас
 я пасти...« Так ось розмовляти
 повинен той, хто вождь! У нас
 таким був Мовчазний. І знову
 питаюся вже котрий раз:
 деж вождь?

КЛЯАС (збентежено): Лячна це, батьку, мова!
 Щож розпочати? Вихід де?
 Невже на край наш наведе
 Господь еспанську зграю кляту?
 І під сокирою у ката
 вітчини воля упаде?

ГАНС (похмуро): Я знаю?

КЛЯАС (розгублено): Треба міркувати,
 глядіти помочи... всього...
 Хібаж немає нам спасіння?..

ГАНС: Деж ти шукатимеш його?

КЛЯАС (злякано): Невже кривавее насіння
 Тут запанує вже? Цього
 хай нам і в думці не здається!
 Та щож робити?

ГАНС (наказуючи): Хай збереться
 в далеку путь уся сімя!

КЛЯАС (здивовано): Як в путь? Куди?

ГАНС: Все потім я
 родині нашій цілій скажу.
 Тепер лиши мене! Іди!
 Хай на однині я розважу
 усе, що робитиму там.

КЛЯАС: На зборах?

ГАНС: В ратуші я буду,
 яку зможу, раду дам
 всім нашим і мійському люду... *(пауза).*
(врочисто): І може Бог ласкавий приведе
 нову нам вітчину оглядати,
 і може сонце волі нам зійде,
 якого ми ніколи вже не втратим!
 Від меж нещастя, насильства і біди
 в край обітований прийдемо...

КЛЯАС (розгублено): Де? Куди?

Сцена II.

Саля нарад у Брюгськїм ратуші. Бурмістр. Облеслива запо-
 бігливість народнього обранця.

БУРМІСТР Уже відома, мабуть, вам
(переконуюче): та звістка, про яку казати
 я мушу тут. Тепер подам

свої уваги. Памятати повинні ви яким був край, коли ми боротьбу почали, і чим тепер він став. Був рай, а в пекло обернувся. Мали ми торг, до Дамму із усіх країв землі пливли товари, а з ними повинь золотих, фльоренів, дукачів, талаярів. Не було крові, ані сліз, зростав достаток, Брюгге ріс... Бо мав він гроші, вмів платити, за гроші й вольности придбав; миж, як пусті, безкарні діти, забагли кращого. Повстав наш край. Ось маємо ми волю! Та що вона коштує нас? Занапали тиху долю, а кращої — хай Пан-Біг дасть! Чужі над нами панували і багатіли в нас чужі, але добра всім вистарчало... В боях не гинули мужі... А де тепер така родина, деб не загинув хто з рідні, де не стоялаб домовина, де не булиб батьки сумні? Вже все ми стратили чим Брюгге пишався, чим стояв, міцнів! Занапали все. Та вдруге не думаю, щоб захотів хто з нас ще більшої руїни, загуби всьому до кінця... Я закінчив. Для рішення ми зібралися в цю хвилину. З бурмістром згоджуюся я! Навіщо довго розмовляти? Ось вам порада вся моя: наново боротьбу почати, — занапастити унівесь життя й скарби. Цілій країні прийде неблаганий кінець, і Брюгге підпаде руїні. Давайтеж вийдемо усі, ціла мійська славна рада до військ еспанських. Хліб і сіль їм понесемо...

1-й РАДНИК
(поважність
боягуза):

2-й РАДНИК (палкість натхнення): Гей! Це зрада!

1-й РАДНИК
(повагом):

Так говорить не смієш ти!
Ні, зрадник той, хто хоче бою та проти списів радить йти без зброї, з голою рукою. Загине він... Один би — хай! Але за нього месь ворожу перетерпіти мусить край, а край змагатися не може надалі. Сили, що у нас були, вже вичерпані. Треба грошей нам. Де їх взять ураз,

коли немає торгу. З неба
не упадуть. А молодь де?
Загинули найкращі люди,
народу цвіт. І хто піде?
В еспанців сили ще прибуде,
жорстокости прибуде в них,
і, як знесилені до краю,
ми впадем до ворожих ніг
в покорі, в байдужім одчаю, —
в яке захоче нас ярмо
в таке й впряже побідник лютий,
найтяжчу накладе покуту...
Один є вихід: почнемо
спокійно, споро працювать,
зібрати сили і міцніти,
бо краще для вітчизни жити,
ніж для вітчизни умірять...
А наші мрії здійснять діти...

2-й РАДНИК
(палко):

Нащадки, діти, кажеш ти!
А чом-же ти такої гадки,
що міць чужинчої п'яти
спроможуть знищити нащадки,
як не навчили їх іти
батьки до ясної мети?
З дитинства звикнувши згинать
покірно спину перед паном,
чи прийде в думку їм повстать?
Навіщо Бога прогнівлять,
коли й без волі не погано!
Ти може скажеш: дух батьків
ніколи в дітях не загине,
перетриває ряд віків
і лютим местником полине
у повні сили, не як ми,
на звук бойової сурми?
А хтож дітей переконає,
що воля вища над усе?
І хто їм приклад принесе?
Мечами спомину розкрає
слухняність рабську, як самі
ми скоримось задля спокою
і шию схилимо в ярмі?
За що вони підуть до бою?
Скоритися? Ніколи, ні!
О, як облудна ця порада!
Так зрадники лише одні
казати можуть! Що їм зрада?
Для них дорожчі калитки,
крамниці їхні та товари,
тепленьких запічків кутки,
в шинках п'яцької гуртки...
Що їм, — майбутнього примара?
Вони також вітять будуть
жахливих костровищ принади,
що нам з собою принесуть
кати святої Германдади.
За кістку з панського стола,
за кут в еспанському подвіррі
зрадничка згряя віддалаб

будучину вітчизни, віру
у вільне місце на землі,
в ясну прийдешності заграву,
в усе, що на життєвім тлі
здійснити хочем: силу, славу,
потужність праці, взлети мрій
і мудрість і натхненність чину...
Ця віра без сліду загине
в покорі рабській, без надій?..
Душа загине теж із нею,
душа народу могого,
і стане труп живий з нього
прокляттям Божим над землею!
Ось я казатиму ізнов:
змагатись за святую справу,
віддати за неї піт і кров!
Еспанцям — месть, краю — любов!
Й перемогти!

ГАЛАС:

Навіщо слава?
Досить вже слави мали ми,
життя дорожче!..
Та ж людьми
повинні бути, не звіриною,
якій байдуже!..

Булоб їй
лише нажертися!..
До бою!..
Тобі кричати легко! Мій
загинув син!..

Він сам з старою,
то й не піде!..

БУРМІСТР:

Я до спокою
Вас закликаю. Має нам
важливу раду дати ван Лоос.

ГАНС (врочисто):

Словутня радо! Я свій голос
за справу дружності подам!
Сваритись зараз не годиться,
а тут довелось чуть мені,
як злоба межи нас ятриться,
докори на одних одні
кидають з запалом і жовччу...
І не братерську згоду — вовчу
плекають у сварок вогні!..
Згадалися мені при цьому
і вам відомії слова:
»загибель тій державі й дому,
яка розділиться сама
на себе!« (підносить голос) відчуваю я: знова
іде для міста нашого й вітчизни
грізного іспиту страшна пора!
Ви чуєте? гремить архангелська сурма:
загинемо... загинем! Домовини
довкола бачу... каменю гора
на місці Брюгге... Жах мене пройма!..
Від ратушу, в якім рядом віків
збирались покоління на поради,
не залишилось навіть і стовпів...
у попелі собор... ганзейські славні склади...
де ринок? Чом не дзвонять на вежі

славетні повнозвучні куранти?
 Все сплюндрували вояки чужі,
 ландскнехти та еспанські драбанти!..
 І комишем заростає наш Дамм!.. (стиха):
 І фляндрській вовки жирують там!.. (пауза).

ГАЛАС:

Досить, досить вже! Замовчи!
 Не каркай, вороне!..

Він каже
 святу правду! Все поляже
 якщо змагатись...

Не кричи
 і не лякай!..

Таж ми не трупи!
 Ще можем місто боронить!..
 Та й Бог до цього не допустить,
 за Брюгге Фляндрія стоїть!..

ГАНС:

Перекричать вам мене
 не тяжко. Тільки не покину
 своє я твердити: не мине
 від боротьби загибель!..

ГАЛАС:

Згинем,
 якщо не скоримось!..

ГАНС (спокійно):

Геть з ним!..

Ви помиляєтесь! Зовсім
 не кличу я в ярмо еспанське,
 але не кличу й до борні.
 Бо занепала сила фляндрська
 та ще й лишилися ми одні:
 звели Мовчазного в могилу,
 а без нього... ми всі безсилі,
 ми всі розбиті на гуртки!
 Ми розпорошені! Такі
 були ми вже перед віками
 й такими лишимось! Один
 спасіння путь є перед нами:
 лишити Брюгге! За морями
 шукати місця знов для стін
 нового Брюгге! Нам надії
 творить лишилося новії,
 нове життя...

ГАЛАС:

Здурів старий!
 На старість з глузду зіхав!..

Мрій
 набравсь дитячих!..
 Рідна стріха
 на старість вже йому гидка!
 Шукати іншої!..

Потіха
 мала з таких порад!..

Коли
 одна нога стоїть в могилі
 вже пізно починать!..

ГАНС (суворо):

Життя
 ніколи не старіє. Що є в силі, —
 шукає все, завжди нових шляхів.
 І все одно, чи шерех інших днів
 почне юнак чи дід. А ви в цій хвилі,
 ви таємницю мусите почути,

що довго я беріг: я знаю путь
в далекий край пресвитера Іоганна... (пава).

(Мов подув вітру глибоке зітхання перелітає салею. Погім —
напружена тиша).

ГАНС:
(продовжуючи): О, милі друзі! Було віддавна
відомо й предкам нашим: за морями,
що їх славетній переплив де-Гама,
лежить країна дивная одна.
Облога в ній, мов яспис чарівна,
вся сяє сонцем. На ланах родючих
згинається під тягарем зерна
до року тричі повновісний колос.
На вітах, без перестанку цвітучих,
юнацтва вічного висять плоди;
як райський спів звучить пташиний голос;
над плесами кришталної води
лежать щасливі міста і села;
ніколи край той не зазнав війни,
лише благословенні миру дні
його вкривають, як одвічна стеля...
Бо ним керує богоданний пан,
священник-князь, пресвітер Іоганн.
Він справедливим берлом опікає
людей племен усіх і вір усіх:
там білий чорного не утискає,
там з жовтого й поглузувати гріх;
там кожен сміє бути своєї віри;
католик, лютер, жид чи гугенот,
чи навіть турок, — кожен без турбот...
Там всі брати, не так як тут — звірі,
де кожен би горлянку перегриз
другому, що інакше хвалить Бога.
Там тільки досягнуть можливо змогу,
щоб не бродив з нас кожний морем сліз,
але життя в любови, згоді ніс...
Мені відома в землю цю дорога.

ГОЛОС: Чому її ти в тайності тримав?
Чому раніш не сповістив ти місту?

ГАНС: Прапрадід мій колись в той край попав,
все роздивився, розглядив все чисто,
Іоганн-пресвітер сам його прийняв
і наказав: »В глибокій таємниці
заховуй шлях до моїх володінь;
із роду в рід для дальших поколінь
передавай; щоб міг він обявиться,
як прийде Фляндрії останній час...
Тоді прийму до краю свого вас...«
Од батька я в останню хвилину
його життя прийняв цей заповіт,
як він прийняв од діда. Думав сину
перейде він. Але прийдешніх бід
не витримає наша батьківщина!
Не смію таємницю вже ховати.
Прийшла пора. Почнемо приправлять
у путь майно, родини. Галіоти
вантажити почнем. Я поведу
в дорогу вас...

ГОЛОСИ
ЗВОРУШЕННЯ: Благословенний ти
повіки будь, що цю дорогу
спасіння нам тепер відкрив
і розігнав страшну тривогу
за край і близьких...

Ясних днів
свободи й вічного спокою
ми всі нарешті досягнем.
І бога ведені рукою
вітчину ми нову знайдем...
Невжеж тепер справдяться мрії,
що хвилювали нас віки
про край свободи?..

Юнаки
туди хай їдуть, а старії
зістануть вдома!..

Та хіба
отак без опору покинуть
годиться нам родинний край?..
Невже ляка нас боротьба?
Ні, ми не сміємо загинуть!..
Це кличе, Лоосе, одчай
тебе, щоб кинути вітчину!..
Ніколи не погоджусь! згину,
а не залишу ці місця,
що наші предки освятили!..
О, як-же радісна оця
нам вістка!..

Те, за чим тужили
діди ще наші, — ми будем
як вільні люди зустрічати,
будемо волю всі вітати...
Усі, хутчій, туди пливем!
В країну без попів, еспанців,
без бідних, хорих, багачів!..

ГАНС
(зворушено): О, любі друзі! Я уранці
усіх вас, як своїх братів,
знов привітаю тут у згоді
збиратися в далеку путь. (врочисто):
За нами, бачу, тисячі ідуть!
Приймає всіх Йоганнова держава!
Виростає нового Брюгге слава
на тих благословенних берегах!..
Покинемож усякий зайвий страх,
покиньмо жаль, і сльози і тривогу!
Хай не турбує й сумніву нас тїнь!
Господь нам показав свою дорогу
до правди, волі, до життя!..

ЗБОРИ:

Амінь!

Сцена III.

(Покій у ван Лоосовім домі. Ціла родина в зборі. Трагічна
причаєність великого рішення).

ГАНС (до Кляаса): Вже знають вістку?

КЛЯАС: Знають всі.

ГАНС: Чи розпочаті, жінко, збори?

КАТЕРИНА (Гансова дружина. Совість роду): Ти наказав...

ГАНС:

Чека нас море,
нам будуть судна за дома
на довший час...

КАТЕРИНА:

Мій дім у Брюгге.

ГАНС (здивовано): Що ти сказала? що?

КАТЕРИНА (спокійно):

Удруге
тобі це скажу. Ви самі
робіть як хочете! Це місто
я не залишу; тут умру;
тут кожен камінь повен змісту
для мене. В землю тут сиру
я двох синів своїх поклала
і доньок двох. Я тут батьків
свого роду поховала!
А деж твої лежать діди?
де їх останній одпочинок?
Як хочеш! Ти собі іди!
Та це ганебний буде вчинок
лишить край батьківських могил...
Яж поруч них лежати буду,
ждучи на день страшного суду...
покинуть їх — не маю сил!..

ГАНС (суворо):

Кому противишся? Мені?
Кому ти послух обіцяла?

КАТЕРИНА

За послух волю не продала!

(твердо):

І знов тобі я кажу: ні!

ГАНС (уперто):

Підеш!

КАТЕРИНА (сумно):

Не можу йти я з вами,
але на путь благословлю,
і щиро Богу помолюсь,
щоб дав вам щастя за морями...

ГАНС (грізно):

Стара! підеш!

КАТЕРИНА (гірко):

О, Гансе! Ти
шмагуеш серце! Та швидкою
ти думкою перелети
той путь, що ми пройшли з тобою
за наше дружнее життя
під дахом цим. Летять стрілою
літа! Нема їм вороття!
Та бистрим спомином вертаю
я в той благословенний час,
коли заповнилось до краю
любовю серце наше... Нас
вінчали он у тім соборі!
Пів віку радостей і горя
цей стародавній бачив дім!
Всі діти виховані в нім...
Роботу, одпочинок, втому,
пісні весільні, тужний спів,
всю повноту подружніх днів, —
зазнала я усе у ньому...
Тут виріс і міцнів мій рід,
тут кожна річ — душі частина,
мій мозок, серце, кров і піт...
На всім — думок і праці слід!..
Не хочу іншої вітчизни!.. (пауза).

ГАНС (твердо):

Ти так? Ну, добреж! Ми одні,

без тебе підемо в дорогу!
Даремно сієш ти тривогу!
Збійрайтесь, діти!..

МАРТА, Гансова донька. *Майбутність весни. (ясно):* І мені
дозволь лишитись в Брюгге, тату!

ГАНС (грізно): Як смієш? Слухатись й мовчати
повинна! Ти — донька моя!

МАРТА (твердо): Послухатись не могу я,
бо Ян мій лишиться у Брюгге,
щоб боронити місто й край!
Мене ти, батьку, не карай;
де наречений, там — вже другий
для мене дім!

ГАНС: Не чоловік
тобі він!

МАРТА (палко): Батьку! Це — байдуже!
Ми присяглися, що повік
не кинем Фляндію. Подружжя
не буде з нас, поки ще кружить
над фляндським полем чорний круг
еспанської біди й неволі.
Не пустить доти з своїх рук
мій Ян караючої зброї,
аж ми дібємося свого...
Нас кличе Фляндрія до чину!..
А впаде Ян — я за нього,
я стану... фляндська дівчина!
Ми — не одні! Нас — тисячі!
Нам імя — молодість, натхнення!
Ми маєм плуги і мечі!
Ведуть нас фляндські знамена!..

ГАНС (похмуро): Лиши, не треба... замовчи...
Хтож ще з вас... одійде від мене?..

МІХАЕЛЬ, Гансів молодший син. *Геній юнацтва. (дзвінко):*
З тобою я теж не піду
в далеку ту країну!
Буде це смертельна кривда,
як друзів своїх покину!
ГАНС: Яких-же ти маєш друзів?

МІХАЕЛЬ: О, батьку! Вони довкола!
Це — вільний вітер, що в тузі
співає над фляндським полем!
Це — хмари над краєм пишні,
це — хвилі, що шумлять з моря,
це — наших рибалок пісні,
це — дзвони брюгських соборів!
І колос, й останні зела...
день млистый, і тіні гострі...
це — Брюгге... міста і села...
весь край наш... весь фляндський простір!..
Ось — друзі! З них кожен кличе
забитих тисяч устаті!
І спить і сяє ввічі
еспанських кострищ вогнями!
Забуть їх — хіба не зрада!
Лишить їх — хіба не злочин?
Навіщож ми маєм шпади?

- І мязи, й меткії очі!
 Натхнення твое потрібне,
 щоб ставить нову вітчину!
- ГАНС (ясно): Ні, батьку мій! Я не здібен
 покинути цю країну!
 Бо серце наше не може
 стару на нову міняти;
 тиж дав нам, єдиний Боже,
 на віки єдину мати!
 Не можемо мать нової,
 бо Фляндрія з нами вічно!
 В руках наших сяє зброя,
 а в серці — вірности свічі.
- ГАНС: За кого це ти говориш?
 за кого ці присяги, хлопче!
- МІХАЕЛЬ: За тих, що усе поборять,
 за Молодість, кажу, отче!
 За тих, що склали присягу:
 ми, вірнее фляндрське брацтво,
 всю віру свою й відвагу,
 весь запал свого юнацтва
 дамо за Фляндрії долю,
 еспанського знищим ката!
 Хай буде це наша воля:
 загинуть або здолати!
 О, Фляндрія вільна буде!
 Я в це непохитно вірю.
 Таж з нами не тільки люди,
 таж з нами стихія, звірі...
 Бо холод зимових ночей
 застудить тіло еспанське,
 ім ворон виклює очі,
 вовки їх розмечуть фляндрські.
 І вимете вітер моря
 й сліди їх з нашого краю!..
 Ось я за кого говорю!
 ось за кого присягаю!
- ГАНС: О, нерозважний юначе!
 Загинеш в знищення вирі!
- МІХАЕЛЬ: Тиж знаєш, батьку, що плаче
 той тільки, хто згубить віру.
 Ту віру, що руха скелі,
 що зводить вогонь із неба,
 що воду дає в пустелі...
 Ми віримо так! Не треба
 вітчини для нас нової!..
 Фляндірю жде перемога!
 Для неї... ми навіть готові
 як Яків здолати й Бога!.. (пауза).
- ГАНС (стомлено): Так! Правда! Не бувала ніколи пророком
 людина у своїй вітчині... З давних давен
 я знаю істину оцю... Та так глибоко
 ніколи не відчув її. Хоч будь ти славен
 на світі цілому, але... найбільший ворог
 людині ближній його... (пауза).
 (твердо): Ні, геть утому!
 Геть жалю й суму безнадійний морок!

(до родини): Хто хоче — йде! Хто хоче — тут зістане!
Чекає край пресбитера Йоганна... (виходить).

Сцена IV.

(Океан. Каюта на галіоті. За столом над мапою Ганс ван Лоос. Кляас стоїть).

КЛЯАС
(нерішучо): Щодня негода, дощ і шквал
з того часу, як вийшли з Дамму.

Розпорошив бурхливий вал
всю флоту. Не лишився з нами
ані один вже галіот...

Даремно обрїї оглядаю...
Морці похмурі... всі за борт
глядять... землі усі чекають...

ГАНС: Ще почекати мусять кілька днів!

КЛЯАС: Ні, мушу все сказати: та
немає змоги ще чекати...
морці загрожують...

ГАНС (перебиває): Я вів
з собою тих, що вибрались у путь
без примусу, по власній добрій волі.
Вони всі присягались, що будуть
мене в усьому слухатись!

КЛЯАС: Ніколи,
всі кажуть, не була плавба
така важка і довга. (нерішучо): Отче,
чи ми... з шляху не збились?.. (пауза).

ГАНС (повільно): Ночі

і дні були бурхливі... І хіба
буває легкою морська дорога?
Хіба не є зрадливим океан?
Йди! Утихомирь морців! Тривогу
ти розжени! Розвіється туман,
прийде погода, і в щасливім порті
всі зберемось і кинем якорі!..

Йди!.. (Кляас виходить).
(трівожно): Хвилюються... уже на борті
непослух... почекаю до зорі
Полярної і знову перевірю
обчислення. Не йму зовсім я віри,
щоб помилився був тоді прадід...
або щоб я не міг ізнову шляху
знайти по мапі цій. (пауза).

Та тільки страху
не підпадать! Ще треба раз, як слід,
передивитись... (схиляється над мапою).

Боже! Боже! Ні!
не може бути!.. Це хіба!.. помилився
я... циркуль ось... (міряє).

Та ні, не відхилився
зі шляху цього галіота хід!..
Хібаж був... неправдивим заповіт?..

(Встає й стоїть хвилю великий, сивий, з палаючими очима,
напружений, мов вслухається у звуки жіночого й мужеського
голосу, що лунають з палуби. Сідає).

ЖІН. ГОЛОС: Глянь! Там у просторі маячать вітрила!

- МУЖ. ГОЛОС:** Ні! То лише хмарок білосніжні крила!
То не кораблі!
- ЖІН. ГОЛОС:** Глянь-же! Он на щоглі рідний прапор має!
- МУЖ. ГОЛОС:** Ні, то промінь сонця «прощавай» кидає
од ланів землі!
- ЖІН. ГОЛОС:** Хай одні! Тим більша наша слава буде,
як самі тих земель всі пізнаєм чуда,
тільки ми одні.
- МУЖ. ГОЛОС:** Океан жадібний привітає радо
нас в зелених хвилях водяного саду,
в темній глибині.
Хоч ридай, хоч смійся! Буде так! І годі!
- ЖІН. ГОЛОС:** Ще ніхто не плакав у моєму роді!
Яж забула й сміх!
Нам одно лишилось: починать наново!
Ні! не згинем! Створим ми вітчину знову
на полях нових!
- МУЖ. ГОЛОС:** Вогкі безодні нас поглинуть всіх!
- ГАНС (потиху):** О, Боже, Боже! Ти єдиний
лишивсь опорою мені!
Там — відцуралася родина,
тут — в безбережній далині
розпорошилась наша фльота...
У шляху свого галіота,
я... сумніваюся... О, ні!
Я вірю, мій єдиний Боже,
що Ти нам, вигнанцям, поможеш!
В обіцяний приведеш край...
Своїм письмом святим ти дай
мені знамення (*розкриває Біблію й читає*):
»Сказав Господь ученикам своїм:
є неможливо, щоб спокуса в світі
не обявилася. Та горе тим
через кого прийде! Йому втопитись
вже краще з каменем млиновим в морі...«
(*перериває*).
- Невже це присуд, Боже, твій?
За що? за що? Хіба до злого
кого навів? Од навісного
від злого ворога хотів
охоронити я вітчину,
щоб у нерівній не загинув
борні мій край. Один був шлях:
в святв Йоганнову державу,
де, з Твоїм імям на устах,
ввійде він в царства Твого славу...
Невже це присудом суворі
Письма Твого слова ясні?
О, дай-же відповідь мені!
Душа моя до смерти хвора! (*схиляє голову на
руки*). — (*Від дверей прямують, взявшись за руки, постаті Марти
й Міхаеля та зупиняються перед столом*).
- ГАНС (радісно):** Ви? Марто! Міхаель! Кохані! (*злякано*).
Це — тільки сон... це не вони...
- ДІВОЧА** Я залишила Марту з Яном
- ПОСТАТЬ:** на гребні брюгської стіни,
Там полягли вони обоє,

ЮНАКОВА
ПОСТАТЬ:

любов віддавши за любов;
і повинчала їх у бою
пекучих ран гаряча кров.
Та це були останні жертви,
остання відданости путь...
Ніколи вже, о Гансе, мертві
на стінах Брюгге не впадуть!
А я лишив Міхаеля
на просторі фляндських піль.
Високо — зоряна стеля,
довкола — безбережність миль.
Вклав молодечу потугу
він в присяги й віри слова...
І вільної Фляндрії вітер над другом
у вільному леті мчить виднокругом
й Те Деум свободи співа...
(паўза, лише чути скигління вітру).

ГАНС (ледь чутно): Так це для мого сподівання міра...

ДІВ. ПОСТАТЬ: О, був шляхетним твій одчай,
що подвигнув тебе із виру
нещастя вітчини. Мав ти віру
в чужий благословенний край
та в свій згубив. Тяжким закляттям
на Брюгге сумнів твій впаде,
бо місто ввік стоять буде,
юнацьким звільнене завзяттям.
У непорушности, незмінне,
усі спокуси плідних змін
перетриває це каміння
оплаканих тобою стін.
Повік не знищить час, ні ворог
нічого в нім, щоб вірив ти:
повиті у закляття морок
роки над ним будуть плисти;
не зможе Брюгге жить ні смерті
спокоем сповнене ущерть...
О, Гансе! Гірша ще від смерті
в нім запанує Брюгська Смерть!*)
О, присуде Божий... станься...
Приймиж мене, океане...

ГАНС:

ЮН. ПОСТАТЬ: Ні, ти не загинеш, Гансе,
в сивім завої туману.
Смерть бо — це пристань спокою,
якого бажав вітчині.
І ось іде за тобою
присуд життя: ти від нині
плистимеш в просторах моря
цим галіотом без впи́ну,
щоб міг збагнути суворі
закони Вічного Чину.
Ти миру, правди і волі
хотів в даліні шукати?
Ні! чином на рідній долі
ти мусів їх здобувати.

*) Bruges la Mort — вираз, що характеризує музеальну непорушність; походить від стану, в якому знаходиться це місто.

До щастя в землі Йоганна
не Фляндрію було вести!
Те щастя мав ти змаганням
на фляндрський простір принести.
За сумнів, що не зміг здолати,
за страх боротьби і жертви, —
з своїм кораблем залятим
не зможеш ні жить, ні вмерти.
У змінах землі і неба
ти будеш вікам осторога:
за правду одвічну треба
бажати змагатись і з Богом!..

Постаті починають бліднути, розпливаються, далечінь поглинає їх; все тихіше звучать їхні голоси:

І тільки як в часу безмежнім просторі
завершиться вільної Фляндрії доля,
всі наші натхнення в чин перетворить
нашого краю віра і воля,
коли вже в останне всі суцїї річі
наслідок скличе архангел сурмою, —
тоді лише, Гансе, вигнанче довічний,
зіллешся із нами в одвічнім Спокою...

Голосів уже не чути. Впявши перед себе зір, непорушним залишається Ганс ван Лоос. Оточення яснішає, стає прозорішим, мов зникає з нього матерія, залишаючи тільки обриси річей... і привид Лігуна-Голендерця, примара Вічного Корабля морів починає свій рейс по океані Часу...

Братіслава 1933.

Олена Теліга.

Вірність

Від сонця свят і непогоди буднів,
Щоб не змінилися безцінні фарби,
В твою скарбницю я складаю скарби,
Які дає мені моє полудне.

Скарбницю ту ти залишив безжурно,
А я сховала у глибокий спокій,
Де інших пристрастей рвучкі потоки,
Її не змиють у годину бурну.

Приходять люди й золоті пориви
Несуть за скарби, що господар кинув,
Та я не хочу за найвищу ціну
Віддати те, чим володіє привид.

Так часом хтось, у невимовній вірі,
Яку не вбити ні рокам, ні втомі,
Пильнує квіти у порожнім домі
І сум кімнат самітним кроком мірить...

Перед вікном шумлять, шумлять тополі
І захід сонця — мов кривава рана,
І на столі розкрита книжка пана,
Що може не повернеться ніколи.